

Lilianna Kiejzik

MATERIAŁY POMOCNICZE DO WYKŁADU DRUGIEGO - 2a Z FILOZOFII NOWOŻYTNEJ (FILOZOFIA ODRODZENIA WŁOSKIEGO)

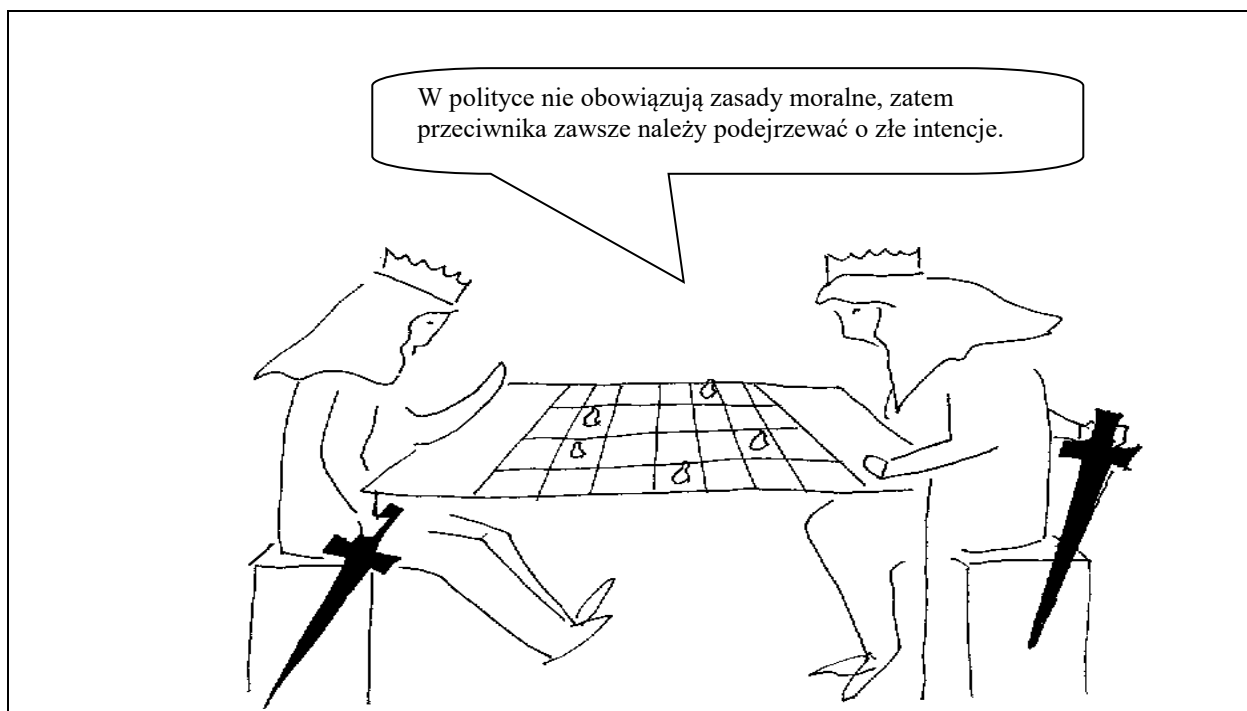
Uwaga – tekst podlega prawom autorskim, proszę nie rozpowszechniać!

VI. Niccolo Machiavelli (1469 - 1529)

Machiavelli był wnikliwym obserwatorem życia politycznego Europy swoich czasów oraz zręcznym komentatorem. Jego teoria jest zbudowana na podstawie obserwacji. Była próbą pokazania mechanizmów rządzących życiem politycznym. Stało się to możliwe, ponieważ jego analizie polityki nie towarzyszyły żadne przesłanki ideologiczne i religijne lub inne systemy wartości. Jedynym arbitrem jego badań nad społeczno-politycznymi procesami, nad historią był rozum. Stąd tworząc teorię dążył do zachowania bezstronności. Koncepcja ta posiada wybitnie realistyczny charakter - bezpośrednio wynika z badania faktycznych stosunków politycznych zarówno w aspekcie historycznym, jak i funkcjonalnym.

Analiza historyczna Machiavellego pokazuje, że w kreowaniu polityki i życia społecznego ludzie nie kierują się moralnością. Jest wręcz odwrotnie - podstawą efektywności w polityce jest zło. Warunkiem wyjściowym życia politycznego jest siła oraz przemoc. Nawet wtedy, kiedy polityka doprowadza w rezultacie do triumfu dobra, to okazuje się, że opiera się to na antytezie dobra. Fundamentem dobra w państwie jest zatem zło.

Rys. 12. Polityka jest grą, w której oczekuje się na błąd przeciwnika

Filozofia Machiavellego nie jest antropologią określającą człowieka jako istotę złą, nie jest również etyką, jest teorią polityki. Człowiek wedle niego jest przede wszystkim istotą

nastawioną na skuteczność w działalności politycznej. Zła strona natury ludzkiej ujawnia się podczas momentów przełomowych w historii, podczas walk o władzę i politycznych konfliktów. „W polityce zło jest bardziej znaczące, bardziej realne i bardziej istotne niż dobro” – **pisał**.

Myśliciel uważał, że można kierować ludzkimi dziejami, jeśli poznamy prawidłowości procesu historycznego i nie poddamy się iluzji „losu ludzkiego”. Porządek historii zależy od samych ludzi, a nie od czynników nadnaturalnych.

Słowniczek terminów

Amoralizm praktyczny – pogląd etyczny negujący obowiązującą moc jakichkolwiek norm moralnych oraz kwestionujący zasadność oceny czynów z punktu widzenia kryteriów etycznych. Machiavelli nie wzywał do odrzucenia moralności jako takiej, odrzucał jedynie znaczenie norm moralnych w kreowaniu polityki. Głosił prymat polityki nad moralnością.

Cynizm – brak poszanowania dla ogólnie przyjętych norm i wartości. Machiavelli uważał, że władza powinna jednak demonstrować przywiązanie do wartości moralnych pomimo tego, że w realnej polityce nieustannie je łamie.

Machiavelizm - doktryna głosząca, że kryterium działalności politycznej jest skuteczność a nie moralność, zatem nie ma nic niestosownego w posługiwaniu się w polityce podstępem, przemocą i obłudą w myśl zasady „cel uświęca środki”.

Republikanizm – Patrz rozdz. Arystoteles. Machiavelli uważał, iż tylko w państwie republikańskim obywatele zdolni są do poświęceń dla dobra ogółu, dla dobra publicznego.

Literatura:

Niccolo Machiavelli, *Wybór pism*, przeł. K. Żaboklicki, Warszawa 1972.

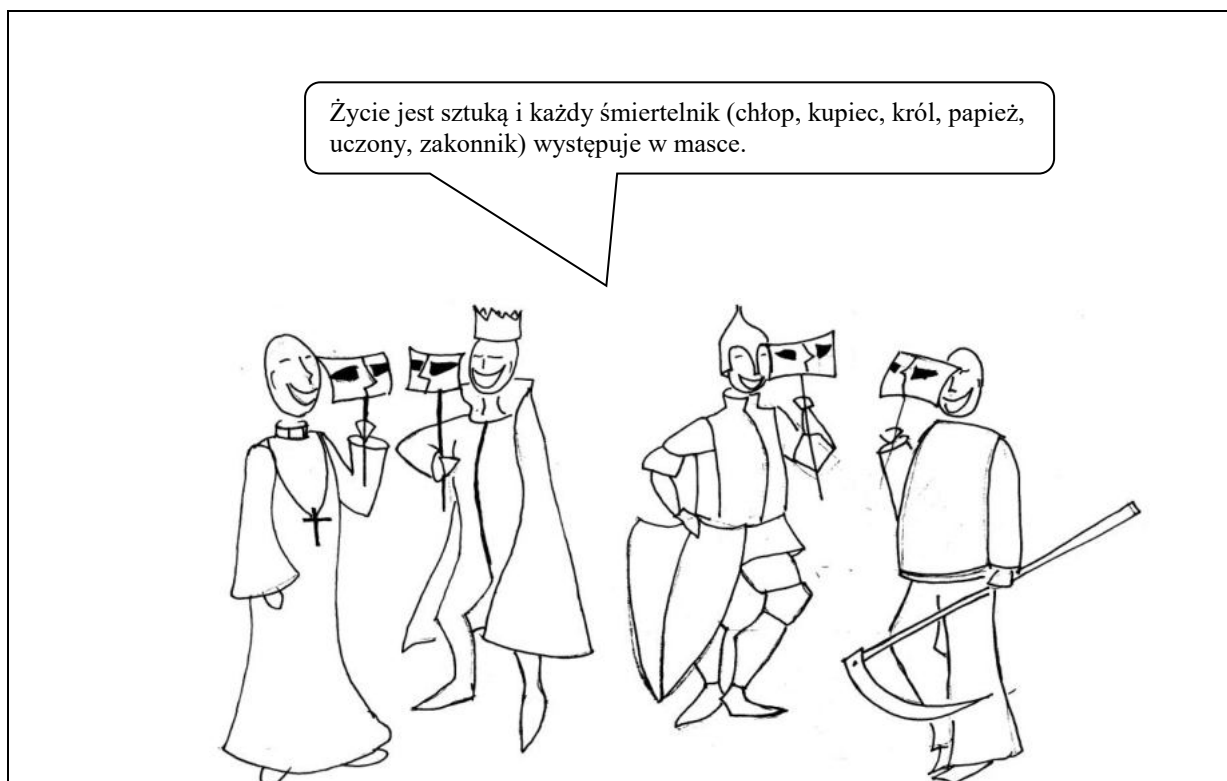
Niccolo Machiavelli, *Księżę*, przeł. Cz. Nanke; *Rozważania nad pierwszym dziesięcioksięciem historii Rzymu Liwiusza*, przeł. K. Żaboklicki, Warszawa 1984.

M. Maneli, *Machiavelli*, Warszawa 1968.

VII. Erazm z Rotterdamu (1469 - 1536)

Filozofia Erazma odzwierciedla idee Renesansu. W swojej pracy *Pochwała głupoty* zaprezentował oryginalną wizję człowieka i społeczeństwa. Sądził, że o kształcie społeczeństwa oraz państwa nie przesądzają czynniki nadnaturalne, lecz realne zachowania człowieka. Erazm trafnie zauważył, że człowiek nie jest istotą dążącą do doskonałości, którą w dotychczasowym społeczeństwie wyznaczała religia, lecz jednostką zanurzoną w codzienności. W ten sposób antycypuje pojawienie się na arenie dziejów nowego bohatera - człowieka doby Renesansu. Nie jest to średniowieczny rycerz, nie jest to zakonnik ani duchowny, lecz człowiek z krwi i kości, szeregowy przedstawiciel społeczności. Jego najważniejszym celem jest dążenie do zwykłego, ziemskiego szczęścia. Niestety, realne społeczne środowisko, które go otacza przeczy jakimkolwiek ideałom. Nie może on kierować własnym losem, który jest niepewny i pełen przypadku. W takich warunkach pragnienie szczęścia i harmonii może zrealizować się jedynie w sferze ułudy. Stan ten określa Erazm pojęciem głupoty. Triumf głupoty polega na wniesieniu do życia złudnego szczęścia i radości. Jest to radość bezrefleksyjna, wynikająca z braku wiedzy i rozwagi. Rozumowanie Erazma ujawnia ważny aspekt natury człowieka - życie złudzeniami.

Rys. 13. Wszechobecność głupoty. (Głupota skrywa się pod maską władzy, pracy, nauki)

Erazm twierdził, że społeczeństwo cechuje immanentna, przyrodzona głupota jako konsekwencja natury człowieka. Nie uważał, że głupota jest dobra lub zła sama w sobie. To

jedynie społeczna skala przetwarza ją w zło. Dotychczasowe dzieje to coraz silniejsze rozprzestrzenianie się głupoty na różne dziedziny życia społecznego. Erazm widzi głupotę we wszystkich sferach życia społecznego. Atakuje warstwy szlacheckie, duchowieństwo, demoralizację elit i kleru. Krytykuje władzę papieską za polityczne ambicje. Władzy królewskiej zarzuca brak kompetencji oraz troski o dobro publiczne. Nie szczędzi również krytyki elitom intelektualnym. Dysputy oraz działania poetów, pisarzy, filozofów i prawników uznaje za jałowe.

Erazm wierzył, iż możliwe jest wyzwolenie świata od głupoty i polepszenie życia ludzkiego. Wierzył, że możliwa jest władza zgodna z humanistycznymi ideałami, realizująca dobro powszechne, a przy tym sprawiedliwa.

Słowniczek terminów

Demoralizacja - stan upadku moralności; w takim stanie znajdowało się wedle Erazma społeczeństwo, szczególnie elity duchowe oraz elity władzy.

Humanizm (łac. *humanus* = ludzki) – prąd intelektualny uznający człowieka za najwyższą wartość, sprzeciwiający się religijnemu fanatyzmowi. Pojęciem tym określa się także koncepcje i doktryny o charakterze filozoficzno-antropologicznym upatrujące w człowieku główny przedmiot swych zainteresowań i przypisujące mu centralne miejsce w świecie. Humanizm Erazma wyrasta z odwołania się do pierwotnych wartości chrześcijaństwa.

Obskurantyzm - ciemnota umysłowa, wrogie nastawienie do oświaty i postępu. Wedle Erazma była to jedna z głównych przyczyn panowania głupoty.

Pacyfizm - ruch na rzecz pokoju, przeciwstawianie się wojnom i zbrojeniom. Ukształtował się dopiero w XX w. Erazm uznawał wojnę za największe pogwałcenie humanistycznych ideałów.

Republikanizm – patrz rozdz. Arystoteles, Machiavelli. Erazm podkreślał konieczność realizacji przez władzę dobra ogółu.

Tolerancja (łac. *tolerantia* = znoszenie) - postawa polegająca na szacunku dla odmiennych poglądów, wartości i uczuć, obyczajowości, stylu życia, zainteresowań. Postulat tolerancji ukształtował się w okresie reformacji jako przeciwstawienie takiej właśnie postawy fanatyzmowi i prześladowaniu innowierców. Erazm z pozycji chrześcijańskiego humanizmu zwalczał dogmatyzm i fanatyzm.

Literatura:

Erazm z Rotterdamu, *Pochwała głupoty*, przeł. E. Jędrkiewicz, Wrocław 1953.

Erazm z Rotterdamu, *Wybór pism*, przeł. M. Cytowska, Wrocław 1992.

J. Huizinga, *Erazm*, przeł. M. Kurecka, Warszawa 1964.

Domański J., *Erazm i filozofia. Studium o koncepcji filozofii Erazma*, Wrocław 1973.